

Når tyven får alt for let spil

*Af professor Lars Bo Langsted
Aalborg Universitet*

»Danske virksomheder undervurderer risikoen for virksomhedskriminalitet.« Sådan lød en af overskrifterne i en undersøgelse, der blev offentliggjort af revisionsfirmaet PwC i slutningen af sidste måned. Baggrunden for overskriften var, at ca. hver tredje af de større danske virksomheder havde været udsat for kriminalitet i årene 2005 til 2007 og alligevel forventede kun 22 procent af de adspurgte virksomheder, at de inden for det kommende år ville blive udsat for kriminalitet.

Det er imidlertid ikke kun de største virksomheder, der er udsat for at blive ramt af kriminalitet. Ganske vist viser PwC's globale undersøgelse, at risikoen for at blive udsat for kriminalitet er størst jo større virksomhed, der er tale om, men også helt små virksomheder kan blive ofre for kriminelle ledere eller medarbejdere. At det sidste er sandt også i Danmark illustreres til overflod af en Højesteretsdom, der netop er blevet offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen.

I sagen fra Ugeskriftet blev kriminaliteten opdaget af ejeren af virksomheden, der tilfældigt så at saldoen på virksomhedens driftskonto var negativ, hvilket den ikke burde være. Nærmere undersøgelser viste, at bogholderen – der var den eneste ansatte i virksomheden – havde lænset denne for ca. 23 millioner kroner over en periode på ca. 10 år. bogholderen, der senere blev idømt 4 års fængsel for sin kriminalitet, havde dels foretaget falske hævnninger fra virksomhedens girokonto, dels udstedt falske checks, som han hævede til sig selv.

Ejeren af den personligt ejede virksomhed, der beskæftigede sig med udlejning af ejendomme, mente at han havde sikret sig ved at være den eneste, der på virksomhedens vegne kunne udstede bl.a. checks, men han undlod samtidig konsekvent at holde øje med de kontoudtog, han modtog fra banken. Det var bogholderens job at kontrollere disse, mente han. Han udskrev heller ikke sine checks i nummerrækkefølge. I den mest »aktive« periode på godt 3 år havde bogholderen taget 86 checks og forfalsket ejerens underskrift. I samme periode havde ejeren selv udstedt ca. 440 checks trukket på samme konto.

Da kriminalitetens omfang stod ejeren klart, lagde han sag an mod såvel det revisionsfirma, der havde bistået ejeren med den årlige skatteopgørelse, ligesom han lagde sag an mod de to involverede banker, som havde indløst de falske checks og trukket dem på virksomhedens konto. Revisionsfirmaet gjorde gældende, at de slet ikke var antaget til at kontrollere forretningsgange eller bogholderi, og bankerne gjorde på deres side gældende, at ejeren havde udvist en sådan grad af egen skyld, at han selv måtte bære tabet. Det er den sag, Højesteret nu har truffet afgørelse i, og som af mange grunde er interessant.

I relation til revisor, gjorde virksomhedsejeren, som nævnt, gældende, at revisor burde have opdaget falsknerierne, idet disse kunne afsløres så let som ingenting. At det havde været enkelt at afsløre kriminaliteten, blev underbygget dels af, at ejeren – da han endelig kiggede på et kontoudtog – med det samme opdagede, at der var noget galt, dels af at bogholderen

selv havde regnet med at blive afsløret hurtigt af enten ejeren eller af revisor. Da han til sin egen store forbavselse ikke blev det fortsatte han imidlertid med falsknerierne.

Revisor påstod frifindelse, idet han udelukkende havde været antaget til at yde skatterådgivning og bistand med den årlige selvangivelse, da ejeren anvendte den ikke helt ukomplicerede virksomhedsskatteordning. Han havde således intet med det almindelige regnskab eller bogføringen at gøre – og derfor heller ingen anledning til at foretage selv enkle kontroller, der kunne have afsløret bogholderen. Så langt er der intet usædvanligt i sagen. Imidlertid udtalte Foreningen af Statsautoriserede Revisorer's responsumudvalg, at den assistance, revisor havde ydet, var om ikke direkte omfattende, så i hvert fald næsten omfattende af en revisionsvejledning, der hed: »Revisors assistance med og erklæring på ikke-reviderede årsregnskaber«. Når udvalget fandt, at vejledningen var anvendelig med de fornødne modifikationer, skyldtes det, at der i vejledningen bl.a. stod, at den tillige fandt anvendelse, »når revisor desuden assisterer virksomhedens indehaver med udarbejdelse af den skattemæssige indkomst- og formueopgørelse«. På den baggrund fandt responsumudvalget, at god revisorskik krævede en række kontroller, som revisor – helt ubestridt – ikke havde foretaget. Af samme vejledning fremgik i øvrigt, at der bør foreligge en skriftlig aftale mellem revisor og kunde om assistencens omfang. En sådan aftale fandtes ikke i sagen.

Hverken landsret eller Højesteret fandt, at den ydelse, som revisor var antaget til at udføre, var omfattende – hverken direkte eller modificeret – af den pågældende revisionsvejledning. Landsretten fremhævede endvidere – hvilket blev tiltrådt af Højesteret, at det forhold, at der ikke forelå en skriftlig aftale mellem parterne ikke kunne bevirke, at revisors arbejde skulle have et videre omfang, end det, der måtte følge af den (stiltiende) aftale om arbejdets karakter, der måtte være antages indgået mellem revisor og virksomhedsejeren. Revisor blev således frifundet for det rejste erstatningskrav.

Det er meget sjældent, at domstolene tilsidesætter et responsumudvalgs vurdering, og når det sker i denne sag, er det da også værd at bemærke, at det ikke skyldes at dommerne mente, at de havde mere forstand end responsumudvalget på, hvad et ordentlig revisions- eller assistencearbejde kræver af en revisor. Når domstolene her når frem til et andet resultat end udvalget, må det antages at være fordi de har følt sig helt på hjemmebane, når de skulle afgøre om et bestemt regelsæt (den pågældende revisionsvejledning) kan anvendes på en konkret situation. I øvrigt er det værd at fremhæve, at responsumudvalget (der udelukkende er sammensat af statsautoriserede revisorer og nedsat af foreningen selv) faktisk nåede frem til et resultat, der var mere belastende for revisor, end det resultat domstolene nåede frem til. Afgørelsen illustrerer således også udmærket, at der ikke er noget grundlag for at tro, at sådanne udvalg »holder hånden over deres egne«, som det nogle gange er set hævdet.

Også sagen mod bankerne er værd at bemærke. Som nævnt havde bogholderen stjålet checkblanketterne inde på ejerens kontor og forfalsket hans underskrift. Når man forfalsker en andens underskrift, er der tale om det, jurister kalder en »stærk ugyldighedsgrund«. Det indebærer normalt, at uanset om modtageren af aftalen eller – som her checken – ikke har nogen grund til at tro, at underskriften er falsk, kan den aldrig binde den person, hvis underskrift er forfalsket. Når juraen er sådan, er det fordi falsk er en af de forbrydelser man – normalt – ikke har nogen mulighed for at gardere sig imod. Ingen kan således vide, om deres underskrift netop i dette øjeblik er ved at blive forfalsket.

Umiddelbart havde ejeren således en god sag mod bankerne, og en af disse havde da også allerede tilbageført godt 8 millioner kroner til ejerens konto. Da det imidlertid gik op for banken, hvor omfattende kriminaliteten havde været, og hvor fraværende enhver kontrol havde været, hævede banken atter pengene på ejerens konto. Både landsret og Højesteret frifandt dog bankerne. Med landsrettens ord – som de blev tiltrådt af Højesteret: »Landsretten finder, at A ved at undlade - eventuelt gennem en revisor - at iværksætte kontrolforanstaltninger, herunder kontrol af bogføringen/balancer fra bogholderiet og kontrol

af kontoudtog og brugen af checkblanketter, har udvist en sådan uforsigtighed, at han er afskåret fra at kræve sit tab erstattet af de sagsøgte banker. Det bemærkes i den forbindelse, at A's egen skyld er så betydelig, at den langt overstiger bankernes eventuelle uagtsomhed i forbindelse med indløsningen af checkene, og at der derfor ikke er grundlag for en ændret vurdering på dette grundlag. Som følge heraf frifindes de sagsøgte banker for A's principale påstand.«

Man kan uddrage flere gode pointer af denne dom:

For det første illustrerer den klart, at virksomhedskriminalitet også forekommer i virksomheder med meget få personer ansat

For det andet, at fravær af kontrol giver kriminelle rig mulighed for at påbegynde og fortsætte deres kriminalitet, der kan nå at blive overordentlig omfattende

For det tredje, at den kriminelle kan være en højt betroet, mangeårig medarbejder, som man har stor tillid til.

For det fjerde, at det særdeles vigtigt at indgå en aftale med revisor om, hvilken bistand, man forventer af ham. I det omfang, der er tale om helt »almindelige« ydelser som revision eller assistance med opstilling af regnskaber, er behovet mindre, men det vil altid være fornuftigt at afstemme sine egne forventninger med revisors opfattelse af opgavens karakter.

For det femte, at selv hvor juraen normalt beskytter en meget langt, kan man ved sin egen uforsigtighed og mangel på omtanke forskertse enhver beskyttelse.